

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

*Доповідач: Головачова С., студентка групи Юм – 82, СумДУ
Науковий керівник: Сайко Л.Ю., ст. викладач кафедри права*

У ст. 3 Конституції України зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю». Таким чином захист людини, охорона її життя і здоров'я від негативного впливу навколишнього природного середовища є пріоритетним напрямком державної політики, в тому числі і в галузі екологічної безпеки та охорони довкілля. [1, с. 5]

Професор М. І. Малишко справедливо зазначає, що ці проблеми сьогодні стали найважливішими, так як вони набули глобального характеру. Від їх розв'язання залежить подальше існування людства, причому вони сьогодні актуальні для всіх країн світу, у тому числі і для України. [2, с. 3]

Здоров'я нації є одним з показників цивілізованості держави та відображає соціально-економічний стан суспільства та його сталий розвиток. Антропогенне забруднення природи призвело до порушення рівноваги в біосфері і стало суттєвою проблемою сьогодення.

Всі природні багатства нашої країни — «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони — згідно з ст. 13 Конституції України, є об'єктами права власності Українського народу». В свою чергу, встановлений конституційний обов'язок кожного громадянина не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині та відшкодовувати завдані ним збитки.

Охорона довкілля є важливою функцією нашої держави. Тому, в наукових дослідженнях і освітянській роботі в галузі екології та права, розглядаються питання екологічного права громадян України на використання та охорону природних ресурсів і довкілля, питання відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, питання міжнародного екологічного права.

Кримінальний кодекс України встановлює відповідальність за найнебезпечніші правопорушення в галузі довкілля. До чинного Кримінального кодексу України включено окремий розділ VIII «Злочини проти довкілля», до якого увійшли охоронювані кримінальним законом суспільні відносини у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Застосування екологічного законодавства в умовах економічної та екологічної кризи є дуже складним завданням і одним з основних напрямків роботи судів, органів прокуратури та органів внутрішніх справ України.

Більшість складів злочинів, зазначених в розділі VIII КК України, встановлюють кримінальну відповідальність за порушення встановлених різноманітними нормативно-правовими актами, правил використання та охорони природних ресурсів. За умови, якщо цим спричинено певну шкоду природному середовищу, життю та здоров'ю людей, або створено загрозу заподіяння такої шкоди чи небезпеку для життя та здоров'я людей. Іншими словами, даний розділ, здебільше містить матеріальні склади злочинів з бланкетними диспозиціями.

Злочини проти довкілля можуть бути класифіковані за різними критеріями: об'єктивною стороною, суб'єктом, суб'єктивною стороною. Але найбільш логічною та аргументованою є класифікація за безпосереднім об'єктом:

- 1) злочини, що посягають на екологічну безпеку;
 - 2) злочини у сфері землекористування, охорони надр, атмосферного повітря;
 - 3) злочини у сфері охорони водних ресурсів;
 - 4) злочини у сфері лісокористування, захисту рослинного і тваринного світу [3,с. 132].
- ст. 243 - забруднення моря. Закон встановлює кримінальну відповідальність за забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря, чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання, чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України, або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів (ч. 1). У випадках неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання — і організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлення або здійснення внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України, або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені

норми, інших відходів, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей, або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку, або перешкодити іншим законним видам використання моря, відповідні особи несуть кримінальну відповідальність (ч.3);

- ст. 244 - порушення законодавства про континентальний шельф України. Кримінально караним є порушення законодавства про континентальний шельф України, якщо цим було заподіяно істотну шкоду. Особа, яка відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки, несе кримінальну відповідальність за невжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів, або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей (ч. 1). Іноземці підлягають кримінальній відповідальності за проведення без належного дозволу дослідження, розвідування, розробки природних багатств та інших робіт на континентальному шельфі України (ч. 2).

Злочини у сфері лісовикористання, захисту рослинного і тваринного світу:

- ст. 246 - незаконна порубка лісу. Закон встановлює відповідальність за незаконна порубку дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, що заподіяло істотну шкоду, а також вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах;

В юридичній літературі обґрунтовано доводиться те, що порівняно з минулими роками набуло значного поширення та збільшення злочинності у сфері навколишнього природного середовища, це доводиться недосконалістю нормативно-правової бази у сфері господарювання, будівництва тощо (велика кількість відсилочних норм, невідповідність між різними правовими актами та нормами, відсутність механізму їх реалізації тощо). Суттєву шкоду запобіганню злочинності у сфері навколишнього природного середовища спричиняє поширена практика, за якої державні органи, ухвалюючи ті чи інші рішення, рідко узгоджують їх з природоохоронними органами. Хоча прийняття таких рішень без попередньої екологічної експертизи є, власне, порушенням чинного законодавства.

Ефективності запобігання злочинності в аналізованій сфері заважають також недоліки, суперечності та неузгодженість організаційно-правового забезпечення діяльності щодо державного контролю за станом дотримання правил використання, охорони та відновлення природних ресурсів. На вчиненні певної частини злочинів у сфері навколишнього природного середовища відобразилися недоліки у роботі державних органів, установ, громадських організацій, пов'язаної із виконанням функцій контролю та реагування на правопорушення щодо використання, збереження та відновлення природних ресурсів. Найбільше претензій висловлено з приводу роботи державних органів, установ, громадських організацій щодо запобігання правопорушенням у галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури (у 19,3 % кримінальних справ). Цей показник є дещо вищим у справах про корисливі злочини у сфері навколишнього природного середовища (19,6 %), у тому числі щодо запобігання незаконній порубці лісу (19,5 %), незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (20,2 %), незаконному видобуванню корисних копалин (20,4 %) тощо. Ефективність застосування кримінально-процесуальних засобів запобігання злочинам у сфері навколишнього природного середовища залежить і від рівня та якості реагування відповідних державних органів, громадських організацій або посадових осіб на подання, окремі постанови про вжиття заходів щодо усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину.

На жаль, судова практика за цією категорією справ не є втішною. По-перше, за результатами дослідження встановлений факт ненадходження повідомлень (навіть з порушенням термінів, встановлених статтями 23¹ і 23² КПК України) про вжиття необхідних заходів на 29,5 % відповідних процесуальних документів, що дає підстави стверджувати про фактичне їх залишення без реагування. Ще більшою є частка процесуальних документів, що залишилися без відповіді, внесені або винесені за результатами досудового розслідування або судового розгляду справ про корисні посягання на природні ресурси (29,8 %), незаконну порубку дерев і чагарників (30,3 %), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (31,1 %), незаконне полювання (32,0 %). По-друге, незадовільним визнано реагування відповідних, державних органів, громадських організацій та посадових осіб на 13,0 % зазначених процесуальних документів про причини та умови, що сприяли вчиненню злочинних посягань на природні ресурси. Гіршою є ситуація щодо якості реагування на причини та умови, що сприяли незаконному видобуванню корисних копалин (13,9 % таких повідомлень оцінено як незадовільні), незаконній порубці лісу (14,4 %) та незаконному полюванню (15,2 %).

Отже, якщо до загальної кількості кримінальних справ, за результатами досудового слідства чи судового розгляду яких не внесено подання, не винесено постанови про вжиття заходів щодо усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, та додати ті справи, за якими відповідні процесуальні документи були залишені без реагування або реагування на них отримало незадовільну

оцінку, то «коефіцієнт корисної дії» кримінально-процесуальних засобів усунення відповідних причин та умов фактично є невисоким. Наприклад, причини та умови, що сприяли вчиненню злочинних посягань на природні ресурси, виявлено та усунено лише щодо 40,6 % злочинів. Вище середнього цей показник є за справами про незаконне видобування корисних копалин (45,3 %), незаконне полювання (46,2 %), забруднення або псування земель. (59,3 %). Але гіршим він є у справах про безгосподарське використання земель (35,0 %), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (36,0 %), незаконну порубку лісу (40,5 %), корисні посягання на природні ресурси загалом (40,3%) [4, с. 80].

Література

1. Баб'як О.С., Біленчук П.Д., Чирва Ю.О. Екологічне право України : Навч. Посібник. – К.: Атіка, 2000
2. Малишко М.І. Основи екологічного права України. – К.: МАУП, 1999
3. Коржанський М.Й / Кримінальне право і законодавство України: Частина особлива.- Курс лекцій /Київ АТІКА.- 2001р
4. Юридичний журнал «Право України» №7 2009р. загальнодержавне періодичне видання: ТОВ «Видавничий дім «ІнЮре».-Т.Корняка/ Детермінація злочинів проти довкілля, причини та умови їх вчинення.
5. Юридичний журнал «Право України» №3 2010р. загальнодержавне періодичне видання: ТОВ «Видавничий дім «ІнЮре».- К. Рябець/ Правове регулювання охорони навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів: актуальні проблеми.